

МЕТАФОРИЧЕСКАЯ ВЕРБАЛИЗАЦИЯ КОНЦЕПТА

ВЕЛИКОБРИТАНИЯ В СОВРЕМЕННОМ АНГЛИЙСКОМ ПОЛИТИЧЕСКОМ ДИСКУРСЕ

В статье рассматриваются особенности вербализации концепта ВЕЛИКОБРИТАНИЯ в современном английском политическом дискурсе. Определено, что специфика объективации концепта ВЕЛИКОБРИТАНИЯ состоит в том, что концепт ВЕЛИКОБРИТАНИЯ актуализируется как средствами прямой, так и непрямой номинации. Составляющие концепта ВЕЛИКОБРИТАНИЯ первичной номинации представляют страну Великобританию в дискурсивных контекстах как целостно, так и метонимически. Основными способами объективации образного компонента концепта ВЕЛИКОБРИТАНИЯ являются концептуальные метафоры: метафоры движения, статуса, строительства, а также персонифицированная метафора ГОСУДАРСТВО-как-ЧЕЛОВЕК, которые отражают особенности этнической ментальности и мировосприятия, которые сформировались благодаря уникальным географическим и историческим условиям.

Ключевые слова: концепт ВЕЛИКОБРИТАНИЯ, этноцентризм, концептуальная метафора, персонифицированная метафора ГОСУДАРСТВО-как-ЧЕЛОВЕК.

УДК 811.111'38:821.111

Олена Божко
(Херсон)

**ЛІНГВОПСИХОЛОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ
АТМОСФЕРИ «САСПЕНС» У ЛІТЕРАТУРНОМУ ЖАНРІ «ХОРРОР»**

У статті висвітлюється лінгвопсихологічні передумови формування атмосфери «саспенс» у літературному жанрі «хоррор», аналіз експресивних поведінкових реакцій, спричинених станом страху, в якому перебуває персонаж та дається визначення поняттю «страх» як фундаментальної властивості людської істоти та її універсальної базової емоції, що виявляється у вигляді афективно загостреного сприйняття загрози для життя.

Ключові слова: саспенс, література жанру «хоррор», страх, атмосфера «саспенс».

Сучасна лінгвістика все частіше звертається до вивчення мовної репрезентації внутрішнього світу людини, зокрема її емоційної сфери. Людина є не тільки мислячою, але й глибоко емоційною істотою. Саме тому емоційність не може не залишити слід у мові, адже емоційні стани, зумовлюючи когнітивні процеси людини, безпосереднім чином втручаються в її номінативно-комунікативну діяльність.

У руслі когнітивного підходу формується активне розуміння того, що саме мова забезпечує найкращий доступ до внутрішнього світу людини, до структур її досвіду, які не спостерігаються безпосередньо. Наші уявлення про навколишню дійсність об'єктивуються у мові та створюють базу для аналізу тих процесів, що мають місце у людській свідомості та мисленні.

Аналізуючи зв'язок мови та мислення, слід мати на увазі, що мислення є активним процесом цілеспрямованого, опосередкованого й узагальненого відображення істотних зв'язків і закономірностей світу й утримання знань про них у понятійній сфері свідомості [7, с. 12]. Остання є вищою формою психічного відображення дійсності нервово-мозковою системою людини, що несе у своїх структурах привласнений суб'єктом суспільний досвід як раціонального, так і чуттєвого відображення дійсності. «Емоції є ядром людини, мовної особистості» [3, с. 63]. Вони постійно супроводжують індивіда, беручи активну участь у

процесі пізнання оточуючої дійсності й зумовлюючи всі інші види його діяльності та поведінку.

Страх є фундаментальною властивістю людської істоти, природною універсальною базовою емоцією, що відображає інстинкт самозбереження і відіграє провідну роль у забезпеченні життєдіяльності людини. У сучасній філософській літературі страх визначається як один з основних способів ставлення людини до світу. Страх може бути викликаний зовнішніми обставинами, що становлять загрозу для життя; у цьому випадку предмет його цілком конкретний, і такий страх можна схарактеризувати як психологічний. Але існує страх іншого роду – метафізичний, предмет якого не може бути ясно визначено, оскільки не має зовнішнього джерела і визивається внутрішніми причинами. Метафізичний страх родинний страху релігійному, містичному ... [10, с. 144] метафізичний страх може бути в кінцевому рахунку представлений як страх перед Ніщо, зумовлений смертністю людини, усвідомлюваної і пережитої ним.

Функціональне призначення страху полягає у тому, що він виявляється у вигляді афективно загостреного сприйняття загрози для життя, благополуччя чи самопочуття людини та активної чи пасивної реакції на несприятливі фактори навколишнього середовища. Погляд на світ крізь призму небезпеки приводить до специфічного викривлення дійсності, що безпосередньо позначається на характері її сприйняття індивідом, вірної інтерпретації ним подій, вдалого вибору шляхів подолання труднощів та збагнення неприємної й шкідливої для організму емоції. При цьому, крім прототипового «перспективного» прочитування страху як реакції на загрозову майбутню подію, він може поставати як «ретроспективна» емоція, що виникає при розумовому відтворенні вже пережитої у минулому небезпеки [6, с. 256].

Емоція страх є одним із найважливіших компонентів емоційної сфери людини, який зумовлює процес пізнання та орієнтації людини у світі, характеризуючись біологічними, психологічними та соціокультурними вимірами. Страх є фундаментальною властивістю людської істоти, природною універсальною базовою емоцією, що відображає інстинкт самозбереження і відіграє провідну роль у забезпеченні життєдіяльності людини [20, с. 15].

Погляд на світ крізь призму небезпеки приводить до специфічного викривлення дійсності, що безпосередньо позначається на характері її сприйняття індивідом, правильної інтерпретації ним подій, вдалого вибору шляхів подолання труднощів та збагнення неприємної й шкідливої для організму емоції. При цьому, крім прототипового «перспективного» прочитування страху як реакції на загрозову майбутню подію, він може поставати як «ретроспективна» емоція, що виникає при розумовому відтворенні вже пережитої у минулому небезпеки [18, с. 82].

Отже, першопричиною появи страху є фізичне чи ментальне сприйняття певного стану речей, яке категоризується свідомістю як небезпечна ситуація, що не відповідає потребі людини у почутті безпеки. Зазначена оцінка зумовлена тим, що виникає неузгодженість між змістовним компонентом установки та образом реальної ситуації – когнітивний дисонанс, який переживається як стан дискомфорту [5, с. 9]. Останній неминуче тягне пошук можливостей повернення почуття безпеки та спокою.

Стан страху безпосередньо виявляється у мимовільних нейрофізіологічних та нейромоторних реакціях індивіда. До них відносяться, наприклад, такі симптоми, як неможливість сконцентруватися, зниження тону мускулатури, збільшення частоти серцебиття, що відображає неспокій, дискомфорт, зміни у міміці та пантоміміці, мимовільні мовленнєві вигуки тощо [5, с. 367]. Ці симптоми є підставою для класифікації емоції як неприємної, такої, що приносить невдоволення, у більшості випадків дезорганізує діяльність індивіда, і відповідно оцінюється ним як негативна.

Після первинної інтуїтивної оцінки обов'язково з'являється більш усвідомлена інтелектуальна оцінка як самої небезпеки, так і свого психофізіологічного та фізичного стану. Оцінка тягне за собою появу осмисленого бажання припинення впливу

несприятливого фактора, яке здійснюється через більш глибокий аналіз можливих шляхів виходу із ситуації та вироблення плану дій [8, с. 34].

Кристалізація замислу детермінується тим, як суб'єкт обмірковує план та приймає початкове та кінцеве рішення відносно тих кроків, що приведуть до бажаного результату. Сама емоція та оцінка сприяють формуванню інтенції, відмічають початок та кінець вольового акту.

Специфіка реакції людини на загрозу та виникнення емоції страху визначається рівнем її соціалізованості у межах конкретного етносу. Страх – базова емоція, яка, маючи біологічний вимір, соціально конструюється і набуває відповідних культурних характеристик [19, с. 305].

Йдеться про накладання суспільних обмежень на способи емоційної експресії, усвідомлювані та мимовільні дії індивіда, спрямовані на знаходження виходу із створеної ситуації, серед яких чільне місце посідає вираження реакції на страх одиницями національної мови [20, с. 5]. При цьому, соціальна детермінація пояснює походження емоції, культурно-історична детермінація визначає форми її вираження та способи регуляції [9, с. 71].

Отриманий досвід структурується у свідомості людини у вигляді прототипової лінгвопсихологічної моделі емоції страх, що описується фіксованим набором подій: 1) небезпечна ситуація; 2) власне емоція страх та мимовільні реакції індивіда; 3) певним чином усвідомлені дії й мовні реакції людини [18, с. 81-84]. Зазначена модель узагальнює знання, що формують інформаційний стрижень емоційної сфери людини і знаходять репрезентації різнорівневими лінгвістичними та комунікативними засобами.

Тож, у художньому творі жанру «хоррор», емоції персонажа є особливим психофізичним станом, що відображають ставлення персонажа до самого себе й середовища у формі безпосередніх переживань [4, с. 28]. Переживання можуть мати як позасвідомий, так і «усвідомлений» характер, хоч і не завжди піддаються вербалізації [2, с. 220].

Так, атмосфера «саспенс» описується за допомогою фіксованим набором подій: 1) небезпечна ситуація: *But even in the minute that had elapsed the number of the rats had vastly increased. They seemed to swarm over the place all at once, till the lamplight, shining on their moving dark bodies and glittering, baleful eyes, made the place look like a bank of earth set with fireflies. The dogs dashed on, but at the threshold suddenly stopped and snarled, and then, simultaneously lifting their noses, began to howl in most lugubrious fashion. The rats were multiplying in thousands, and we moved out* [17, с. 239]; *To add to the difficulties and dangers of the time, masses of sea-fog came drifting inland. White, wet clouds, which swept by in ghostly fashion, so dank and damp and cold that it needed but little effort of imagination to think that the spirits of those lost at sea were touching their living brethren with the clammy hands of death, and many a one shuddered as the wreaths of sea-mist swept by* [17, с. 68];

2) власне емоція страх та мимовільні реакції персонажа: *I held tight, and I thought I was going to win, for I didn't mean Him to take any more of her life, till I saw His eyes. They burned into me, and my strength became like water* [17, с. 140]; *«Well, well, well» gloated Regan sardonically, and hairs prickled on the back of Karras' neck, метафора for the voice was an impossibly deep bass thick with menace and power* [12, с. 140]; *His head throbbing, heart in his throat, Karras shut his eyes tightly as the voice grew imploring, grew frightened, grew, tearful* [12, с. 373];

3) певним чином усвідомлені дії й мовні реакції персонажа. *«Let the bloody thing come,» he cried. «I'll deal with it . . . !» He thrust her violently aside* [11, с. 22]; *If he didn't stun the mini-kin with a blind shot, he would never get to the door* [13, с. 76]; *Backing out of the garage, Tommy expected the mini-kin to ravel down from the rafters on a web of its own making, directly onto the windshield. Still largely concealed by the increasingly soiled and ragged fabric that had been the skin of its doll phase, the creature had appeared to be partly reptilian, with the scales and the eyes of a serpent, but Tommy had perceived insectile qualities to it as well, features and capabilities not yet fully revealed* [13, с. 58].

За характером виникнення емоції розрізняють такі ознаки диференціації номінативного простору «атмосфери саспенс»: раптовість: *Then something curious happened: Regan's breath turned suddenly foul. It was thick, like a current. The psychiatrist smelled it from two feet away. He shone the penlight on Regan's face* [12, с. 149]; поступовість: *Sharon stopped. So did Regan. Sharon turned and saw nothing. And then screamed as she felt Regan's tongue snaking out at her ankle* [12, с. 142]; *Karras.. felt the glacial hands at the back of his neck again, more palpable now, more firm. The Regan-thing broke off its laughter and fixed him with taunting eyes* [12, с. 246].

Ступінь інтенсивності вияву емоції визначається в основному за такими ознаками [1, с. 150]: надмірний страх: «*Oh, Mother, make him stop!*» *she was screeching «Stop him. He's trying to kill me!»* [12, с. 117]; *And then, bending at the waist, started whirling her torso around in rapid strenuous circles. She gasped for breath. «Oh, stop him!» she wept. «Stop him! It hurts! Make him stop! Make him stop! I can't breathe!»* [12, с. 127]; сильний страх: *Oh, oh, my Gawd, that haff face – that haff face on top of it . . . that face with the red eyes an' crinkly albino hair, an' no chin, like the Whateleys . . . It was a octopus, centipede, spider kind o' thing, but they was a haff-shaped man's face on top of it, an' it looked like Wizard Whateley's, only it was yards an' yards acrost. . .* [15, с. 32]; *What scared him most about the intruder was not its monstrous and alien appearance, not its fierce hostility, not its physical spryness or speed, not its rodent-like size that triggered primal fears, and not even the fundamental mystery of its very existence. What sent chills up the hollow of Tommy's spine and squeezed more cold sweat from him was the new realization that the thing was highly intelligent* [13, с. 78]; *Chris stood rooted to the ground in horror, frozen, her hands pressing tight against her cheeks as again the demonic, loud laugh cackled joyously* [12, с. 133]; *She watched for a few seconds thunderstruck, and then suddenly realised with a shock of utter horror that this small, purposive monster was the doll, Monica's doll!* [11, с. 9].

Експресивні поведінкові реакції, спричинені станом страху, в якому перебуває об'єкт психологічного впливу персонаж, представлені в текстах переважно за допомогою метафоричних виразів: «*I am!*» *Regan bellowed with a sudden jerk forward, her face contorting with rage. Karras shivered as the massive, terrifying voice boomed crackling off the walls of the room. «I am!»* [12, с. 141]; *The eyes gleamed fiercely, метафора unblinking and a yellowish saliva dribbled down from a corner of her mouth to her chin* [12, с. 139]; *The bruises on Danny's neck had faded, and their fears seemed to have faded with them. Some of his terror – the part that had to do with driving off the road or wrecking the snowmobile on an unseen curve – melted entirely away. Faintly, he could hear the sound of an air purifier sighing air into the room. He felt his fear twisting and turning inside him beneath his poker face* [20, с. 134].

Таким чином, на виході з ситуації відбуваються повністю чи частково усвідомлені та контрольовані дії та мовні реакції суб'єкта на фактор, що викликає саспенс: адаптація до навколишніх умов чи боротьба, або, навпаки, повне підкорення цьому емоційному переживанню з наступними негативними або позитивними для персонажа наслідками.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алефиренко Н. Ф. Значение и концепт / Н. Ф. Алефиренко. – Волгоград : Перемена, 1999. – С. 59–67.
2. Апресян Ю. Д. Интегральное описание языка и системная лексикография / Ю. Д. Апресян. – Т. 2. – М.: Языки русской культуры, 1995. – 767 с.
3. Аскольдов-Алексеев С. А. Концепт и слово / С. А. Аскольдов-Алексеев. – М., 1999.
4. Бабушкин А. П. Объективное и субъективное в языке // Общие проблемы строения и организации языковых категорий (грамматические, словообразовательные, лексические и текстовые категории): Мат-лы науч. конф. 23-25 апреля 1998 г. / А. П. Бабушкин. – М.: РАН ИЯ, 1998. – С. 28–31.
5. Беляевская Е. Г. Семантическая структура слова в номинативном и когнитивном аспектах: Дис. ... д-ра филол. наук: 10.02.04 / Е. Г. Беляевская. – М., 1991. – 495 с.
6. Бессонова О. Л. Концепты эмоций в структуре оценочного тезауруса английского языка / О. Л. Бессонова // Лінгвістичні студії. – Вип. 2. – Ч. 1. – Донецьк: ДонНУ, 2003. – С. 256–265.

7. Бондаренко К. М. Картина мира: опыт лингво-когнитивного синтеза / К.М. Бондаренко // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. 200-річчя Харківської мовознавчої школи. – Харків: Константа, 2004. – № 635. – С. 8–12.
8. Лук А. Н. Эмоции и личность / А. Н. Лук. – М.: Знание, 1982. – 176 с.
9. Мягкова Е. Ю. Эмоциональность слова в индивидуальном подходе // Психолінгвістическіе проблемы функционирования слова в лексиконе человека: коллективная монография / Под общей ред. А. А. Залевской. – Тверь: Тверск. гос. ун-т, 1999. – С. 56–74.
10. Новая философская энциклопедия: Кьеркегор С. Страх и трепет. – М., 1993. – С. 144.
11. Blackwood A. The Doll [Електронний ресурс] / A. Blackwood. – Режим доступу: <http://algeronblackwood.org/>
12. Blatty W.P. The Exorcist [Електронний ресурс] /W.P. Blatty. – Режим доступу: https://vk.com/doc16932426_147310007?hash=3a86285560cd618b55&dl=4c0a3309d17f5a3ffa
13. Koontz D. «Tick Tock»; Koontz D. Tick Tock [Електронний ресурс] / D. Koontz. – Режим доступу: <https://jtmfjlud.files.wordpress.com/2015/07/dean-koontz-tick-tock-pdf.pdf>
14. King S. Shinning [Електронний ресурс] / S.King. – Режим доступу: <https://discount-associates.com/wp-content/uploads/2015/03/The-Shining.pdf>
15. Lovecraft H. «The Dunwich Horror» Lovecraft H.P. – At The Mountains of Madness [Електронний ресурс] / H.P. Lovecraft. – Режим доступу: http://www.franklang.ru/df/Lovecraft_At_The_Mountains_Of_Madness_M.pdf
16. Shweder A. Richard Likeness and Likelihood in Everyday Thought: Magical Thinking and Everyday Judgments about Personality // Thinking. Readings in Cognitive Science / Ed. By P. N. Johnson-Laird and P. C. Wason. – Cambridge: Cambridge University Press, 1983. – P. 446–467.
17. Stocer B. Dracula [Електронний ресурс] / B.Stocer. – Режим доступу: <http://www.planetebook.com/ebooks/Dracula.pdf>
18. Todorska M. Towards an Analysis of the Concept of Emotion of FEAR in English and Polish – Cognitive Semantics and Valencies // M. Todorska Acta Universitatis Lodziensis. Folia Linguistica Anglica: Linguistic Theory and Applications. – Lodz: Wydawnictwo Uniwersytetu Lodzkiego, 1998. – P. 77–89.
19. Ungerer F., Schmid H. J. An Introduction to Cognitive Linguistics / F. Ungerer, H. J. Schmid. – L.-N.-Y.: Longman, 1999. – 306 p.
20. Wierzbicka A. Emotions Across Languages and Cultures: Diversity and Universals / A. Wierzbicka. – Cambridge: Cambridge University Press, 1999. – 349 p.

Olena Bozhko

THE LINGUOPSYCHOLOGICAL BACKGROUND OF THE FORMING THE ATMOSPHERE «SUSPENSE» IN THE LITERARY GENRE OF «HORROR»

The article focuses on the linguopsychological background of the forming the atmosphere «suspense» in the literary genre of «horror», analysis of expressive behavior reactions of the character caused a state of fear and defines the concept of «fear» as the fundamental qualities of human beings and its universal basic emotion turns as emotionally heightened perception of threat to life.

Key words: suspense, the literature of «horror» genre, fear, «suspense» atmosphere.

Елена Божко

ЛИНГВОПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ПРЕДПОСЫЛКИ ФОРМИРОВАНИЯ АТМОСФЕРЫ «САСПЕНС» В ЛИТЕРАТУРНОМ ЖАНРЕ «ХОРРОР»

В статье рассматриваются лингвопсихологические предпосылки формирования атмосферы «саспенс» в литературном жанре «хоррор», анализ экспрессивных поведенческих реакций, вызванных состоянием страха, в котором находится персонаж и дается определение понятию «страх» как фундаментального свойства человеческого существа и его универсальной базовой эмоции, что образовывается в виде аффективно заостренного восприятия угрозы для жизни.

Ключевые слова: саспенс, литература жанра «хоррор», страх, атмосфера «саспенс».